JUODONIŲ PILIAKALNIO PAPĖDĖS GYVENVIETĖ

Andra STRIMAITIENĖ

Juodonių piliakalnis ir papėdės gyvenvietė (Rokiškio r.) – vienas plačiausiai tyrinėtų archeologinių kompleksų ŠR Lietuvoje (6 pav.). 1986–1987 m. E. Grigalavičienė piliakalnyje ištyrė 2 plotus (daugiau nei 228 m^2), 1958–1959 ir 1989 m. buvo tyrinėjama gyvenvietė R papėdėje (4 plotai – 310 m^2) (L. Nakaitė, Juodonių gyvenvietės (Rokiškio raj.) archeologinių tyrinėjimų duomenys, *Iš lietuvių kultūros istorijos,* t. 2, V., 1959, p. 138–150; E. Grigalavičienė, Juodonių piliakalnis ir gyvenvietė (Rokiškio raj.). *LA,* V., 1992, t. 9, p. 41–91). Pakartotini 2002 m. tyrinėjimų, vykdytų pagal VMSF finansuojamą programą, tikslas – įvertinti kultūrinio sluoksnio formavimosi eigą papėdės gyvenvietėje.

Tyrinėjimams pasirinkta vieta (1x7 m ilgio juosta) šalia 1989 m. ištirto ploto 4 ŠR kraštinės (7 pav.).

Tirtoje vietoje gana žymus žemės nuolydis, todėl kultūriniai horizontai buvo nevienodame gylyje. Aukščių skirtumai skirtinguose perkasos galuose – apie 126 cm. Pagal nevienodą litologiją išskirti 6 horizontai. Pirmieji 3 – nearcheologiniai: A – velėna, B – 15–26 cm storio supiltinis žvyro–smėlio sluoksnis, C – 26–60 cm storio supiltinė ruda kieta žemė su akmenukais. Po jais glūdėjo D horizontas – iki 60–67 cm storio juosvas durpingos žemės sluoksnis. E horizontas – juoda durpinga žemė. Arčiausiai žemės paviršiaus ji pasiekta tiriamojo ploto R dalyje – 60–70 cm gylyje ir 115–120 cm gylyje ŠV dalyje. E sluoksnio storis – 50–82 cm. F horizontas – pilkšvas degėsingas žemės sluoksnis, kurį nuo durpingos žemės skyrė gelsvas įvairiagrūdis smėlis–žvyras. Sluoksnio storis – nuo 10 iki 50 cm. Viso gyvenvietės kultūrinio sluoksnio storis – 60–130 cm.

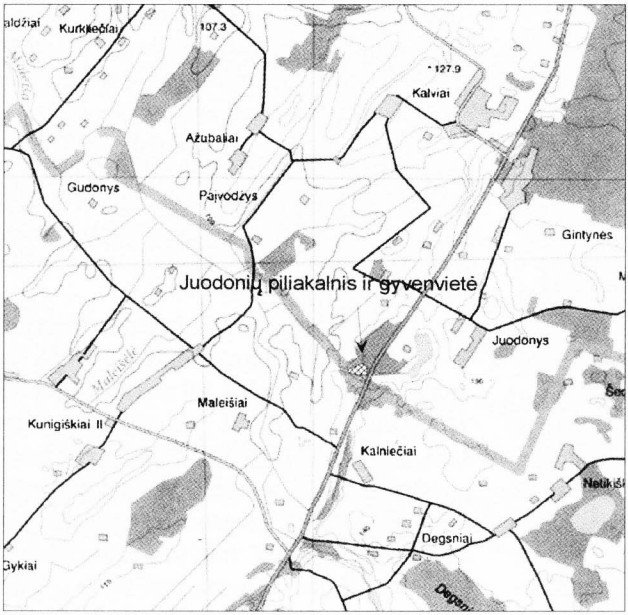

6 pav. Juodonių piliakalnis ir gyvenvietė.
Fig. 6. Juodonys hill-fort and settlement.

Archeologinė medžiaga aptikta E ir F horizontuose, kurie atspindi skirtingus gyvenvietės etapus.

Durpingos žemės sluoksnis (E horizontas) susiformavo

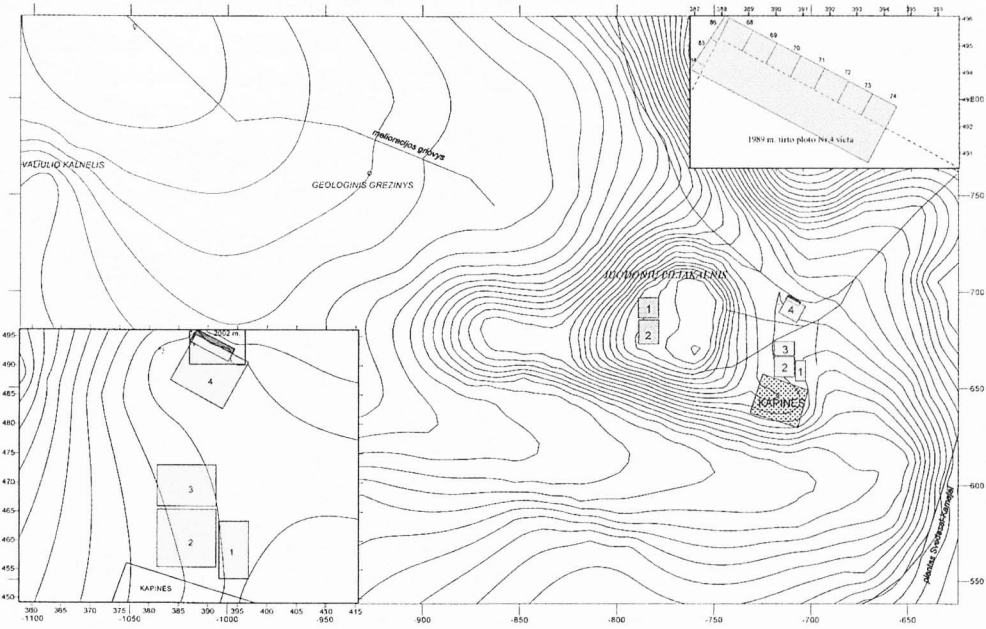

7 pav. Juodonių piliakalnio ir gyvenvietės situacinis planas. *A. Strimaitienės brėž.*
Fig. 7. The situation plan of Juodonys hill-fort and settlement.

drėgnoje aplinkoje. Jame aiškesnių struktūrų nerasta, išskyrus be jokios tvarkos pasklidusius degusius ir skilusius akmenis. Ankstyvesniame F sluoksnyje aptiktas akmenimis ir degėsiais užpildytas 1–1,5 m pločio ir 0,4 m gylio griovys, kurio vidinėje pusėje (nuo piliakalnio) rasta daug tinko gabalėlių – sudegusios medinės konstrukcijos pėdsakų.

Radiniai. Nedidelių tyrinėjimų metu rasti 22 individualūs dirbiniai. Visi jie – iš E horizonto (tik vienas verpstuko fragmentas aptiktas D horizonte). Radinių vidutinis tankis plote – 3,4 dirbinio viename 1 m^2, tačiau jie buvo paplitę netolygiai, koncentravosi keliose vietose: po 7 ir 8 dirbinius viename 1 m^2. Tarp jų buvo XI a. plačiaašmenis kirvis, vėlyvojo geležies amžiaus trapecijos formos kabučiai, geležinis lazdelinis smeigtukas, žalvarinės apyrankės fragmentas, žvejybos kabliukas, o taip pat buityje naudoti darbo įrankiai (kauliniai adikliai, moliniai verpstukai, geležinės ylos).

Masinė medžiaga. Tyrinėjimų metu rasti 1209 keramikos fragmentai, iš kurių 656 suregistruoti: 82 gargažės, 64 geležies lydiniai, 713 gyvulių kaulų, 501 deginto molio gabalėlis, 8 tigliukai, 117 tinko gabalų, 5 titnago nuoskalos. Durpingame E sluoksnyje masinės medžiagos rasta beveik 7 kartus daugiau nei degėsingame F horizonte. Bendrame kontekste išsiskyrė tinko paplitimas. Apdegę trikampio formos molio gabalai rasti F horizonto viršuje, smėlio–žvyro tarpsluoksnyje, pasklidę šalia vidinės griovio pusės. Tin-

ku buvo apglaistytos kažkokios medinės konstrukcijos, kartu su grioviu formavusios vieningą sistemą.

Keramika. Didžiąją keramikos dalį sudarė lipdyta keramika: grublėta (59%), lygi (25%), gludinta (6%). Rasta vos 20 vnt. (3%) labai smulkių apžiestos keramikos šukelių bei 2 neišraiškingi brūkšniuotos (?) keramikos fragmentėliai (0,3%). Tarp fragmeniškų šukių rasta 70 vnt. pakraštėlių, kurių dauguma buvo nuo puodų tiesiomis platėjančiomis, pačiame viršuje kiek gaubtomis į vidų sienelėmis. Daugelis puodų – storasieniai (iki 15 mm storio), su stambiomis liesinimo priemaišomis (vidutiniškai 6–8 mm dydžio), skirti maisto gaminimui ar saugojimui. Tyrinėjimų metu rasta 60 ornamentuotos (įvijėlėmis, grioveliais, skylutėmis palei puodo kraštą, gnaibymu) keramikos šukių. Iš jų 58 šukės rastos durpingoje žemėje. Degėsingo smėlio horizonte (F) gerokai sumažėjus šukių skaičiui, grublėtos ir lygios keramikos santykis beveik išsilygino, o pačioje horizonto apačioje dominavo lygi keramika.

Datavimas. Ankstyviausias gyvenvietės etapas (F horizontas), remiantis kultūrinio sluoksnio stratigrafija, jo dirbiniais ir radiokarboninės analizės rezultatais, datuojamas IV–VI a. Antrasis papėdės gyvenvietės etapas prasidėjo VII a. Durpingos žemės sluoksnis susiformavo I tūkst. antrojoje pusėje – II tūkst. pradžioje.

JUODONYS HILL-FORT FOOT SETTLEMENT

The purpose of the repeated exploration in 2002 was to evaluate the stages in formation of the cultural layer in the Juodonys hill-fort foot settlement. During the exploration 22 individual artefacts, 82 drosses, 64 iron alloys, 713 animal bones, 501 pieces of burnt clay, 8 crucibles, 117 pieces of plaster, 5 flint flakes were found. Among the pottery (total number of finds was 1209; where 656 of them were registered) majority of the finds belonged to rusticated and plain pottery. After exploration of area of 7.5 m^2, two stages of the settlement were proved out. On the hill-fort foot the territory was settled down in the 4th–6th centuries. The environment in the settlement became damper and the peaty layer began to form where most finds were discovered. They were dated from the second half of the 1st millennium to the beginning of the 2nd millennium.

ŠEREITLAUKIO GYVENVIETĖ

Valdemaras ŠIMĖNAS

2002 m. VU tęsė 2001 m. pradėtus Šereitlaukio (Tauragės aps., Pagėgių sav., Vilkyškių sen.) gyvenvietės (A 511) tyrimus (žr. *ATL 2001 metais,* V., 2002, p. 57–58). Tyrinėjimai vykdyti moksliniais tikslais, juos finansavo VU.

Atvykus tyrinėti gyvenvietę, Rambyno regioninio parko kultūrologas Eugenijus Skipitis informavo, kad 2001 m. rudenį prie Šereitlaukio gyvenvietės Š pakraščio kasant bulves, buvo surastas žalvarinis įmovinis kirvis. Šiuo metu jis saugomas M. Jankaus memorialiniame muziejuje.

2002 m. gyvenvietės centrinėje dalyje iškastas 90 m^2 plotas (perkasa 2). Kartu su 2001 m. kasta perkasa 1 ji sudaro vientisą 100 m^2 plotą.